

A nyereség-részesedés

Az üzemek nyereségrészesedési rendszeréről és a termelésre gyakorolt hatásáról rendezett legutóbb tanácskozást a Dél-Magyarország szerkesztősége a szakemberek részvételével. A tanácskozáson megjelent és felszólalt Balogh István, az MSZMP szegedi végrehajtó bizottságának tagja, a pártbizottság osztályvezetője is. Az érdekes vitában felszólalt többek között Orsy Béla, a falemezgyár, Poór György, a ruhagyár főkönyvelője, Klonkay László, a Központi Statisztikai Hivatal Csongrád megyei igazgatósága ipari csoportjának vezetője, Fodor Imréné, a városi tanács vb pénzügyi osztálya vállalati pénzgazdálkodási csoportjának vezetője, Kószó István, a csoport revizora, Várnai Miklós, az ecset és seprűgyár főkönyvelője, valamint Kiss Dénes, a szalámigyár számviteli osztályának vezetője. Az elhangzott véleményekről az alábbiakban adunk számot olvasóinknak.

1

Országsszerte napjainkban fejeződött be az év végi, összesített vállalati eredmények revíziója, felülvizsgálása. Az így kapott végső eredmények alapján állapítják meg többek között üzemmérszenként a nyereségrészesedésre felhasználható pénzügyi összeget, s fejezik ki napokban az egy-egy dolgozóra jutó összeget.

Már az eddig ismert adatokból kitűnik, és megállapítható, hogy népgazdasági szinten, az elmúlt évekhez viszonyítva csökkent a kifizetendő napok száma. Minisztériumokban, illetékes hivatalokban, az újságok hasábjain, s egyes iparágak pályázati felhívásaikkal vitatkozva kutatják az 1957-ben bevezetett és napjainkban is alkalmazott nyereségrészesedési rendszerüket. Mi az oka, hogy a jelenlegi nyereségrészesedési rendszer bevezetését követő két-három évben nagyszerűen bevált, de most nem tudnak segítségével kelő eredményeket a vállalatok?

Vannak, akik azt bizonygatják, hogy azokban az üzemekben nincs, vagy csupán minimális a nyereségrészesedés, ahol korszerűtlen cikkeket gyártanak, vagy ahol nem tartották be kellőképpen az önköltségszökkentési előírásokat, vagy nem fordítottak kellő gondot a belső műszaki fejlesztésre. Az igazság talán az, hogy ahány vállalat, annyi probléma, új indok.

2

Nézzük néhány szegedi vállalat problémáját.

A tanácsi vállalatok 1960-ban 24, 1961-ben 19, 1962. és 1963-ban 13—13 nap nyereségrészesedést fizettek átlagosan. Vagy a Szegedi Ruhagyár: 1962-ben új profil került az üzembe, ami megmozgatta az egész vállalatot, két új külső telephelyet kapcsoláltak az üzemhez. Az eredményt: 1,9 nap nyereségrészesedést fizethettek volna, amit természetesen visszatarítottak. 1963-as év 13,4 napot hozott. Begyakorlottsá lettek már a munkafolyamatok, kerékvágásba jutott, felfejlődött a vállalat. A falemezgyárban az első három évben betöltötte szerepét az anyagi ösztönzésnek ez a rendszere. Aztán 1960-ig fokozatosan csökkent a kifizetendő napok száma. 1961-ben lépett be egy új üzem a vállalat vérkeringésébe. Itt, ebben az üzemben még kínálkoztak megtakarítási lehetőségek. A színpadon üzem segített egészen 1963-ig. A múlt évben futotta ki magát, s ez máris megmutatkozik a kifizetendő napok számában:

1962-ben 5,1, 1963-ban 4,5 nap.

3

Példának talán elég ennyi is. Miért ez az ingadozás, hiszen a most nem teljesítő vállalatok, és a kevesebbet fizetők — nem dolgoztak rosszabbul, mint a nyereségrészesedési rendszer „virágkorában”?

Hogy hol mennyi nyereségrészesedést fizetnek, az függ az egyes vállalatok adottságaitól, feltételeitől is. Egy-egy nagyobb üzem adottságai miatt nagyobb megtakarítást érhet el, mint a kisüzem bármilyen jól igyekezik gazdálkodni, átszervezni a munkát házon belül.

A seprűgyár alaprentabilitása 1960-ban 1,8, 1963-ban már 13,3 százalék volt. Vagy az ecsetgyár példája: az utóbbi években a következőképpen emelkedett alaprentabilitási százalékuk: 5,1; 9,1; 14,1; 17. Ilyen feltételeket, csak ott tudnak teljesíteni, ahol lehetőség volt saját erőből gépek korszerűsítésére. Az ipari vállalatoknál még lehetséges a belső fejlesztések költségeinek kigazdálkodása. Különböző szinten lehetetlen, hogy a végtelenségig, adott üzem, adott gépekkel állandóan évről évre 5—10 százalékot hozzon.

Nem így azonban a kommunális vállalatoknál. Például, a Szegedi Fürdő épületének korszerűsítésére közel félmillió forintot fordítottak az elmúlt évben. A fürdő használati díjszabása természetesen maradt. Ilyen körülmények között csak a forgalom nagy mérvű emelkedésével lehetne szó kigazdálkodásról. A nyereségrészesedés mai rendszere nem minden vállalatnál ösztönöz a szolgáltatás növelésére. Felvetődik tehát a kérdés: kommunális vállalatokat helyes-e a ma érvényben levő nyereségrészesedésben dolgoztatni?

4

A ruhagyár előre szükséglet szerint lekötött merendelésre dolgozik. Termelési volumene 65—70 százaléka a múlt évivel összehasonlítható, mivel állandó cikkeket gyártanak. Ilyen körülmények között később, évek múltán már csak minimális a megtakarítás, évről évre csökken a jövedelmezőség lehetősége.

Az állandóan új profillal dolgozó, úgynevezett divatcikkeket gyártó vállalatoknál más a helyzet. Megtakarítani több úton lehet: gépesítéssel és új cikkek gyártásának módjának tökéletesítésével anyagtakarékoskossággal stb.

Bevált-e a nyereségrészesedési rendszer?

Néhány szegedi vállalat példája

Különböző adottságok, feltételek

Évről évre 5—10 százalék

Rekonstrukciók lehetőségei

Ösztönző-e?

A vállalat gépesít — azután a következő évben különböző újítások bevezetésével emeli a termelékenységet, új technológiák kidolgozásával és bevezetésével csökkenti az anyaghányadot.

Az üzem új cikket tervez, elkezdi gyártását. Egy jól előkalkulált új cikk megtakarítást eredményezhet még a vállalatoknak. Sok lehetőség rejlik az árkonstrukcióban. A seprűgyár példája igazolja ezt. 1962-ig minden évben elkészítettek több új típust. 1963-ban nem jelentek új cikkek a piacon, a megszokottnál rosszabb alapanyagot kaptak — s már évközben tudták, nem számíthatnak nyereségre.

5

A nyereségrészesedést a vállalat termelési eredményét befolyásoló körülmények közül még egyet példaként:

A nyereségrészesedési rendszer célja: a vállalati tartalékok feltárása volna. Eredetileg az első három évben, valóban óriási tartalékokat tárt fel, rendkívül hasznos volt a gazdasági és műszaki vezetők részéről egyaránt.

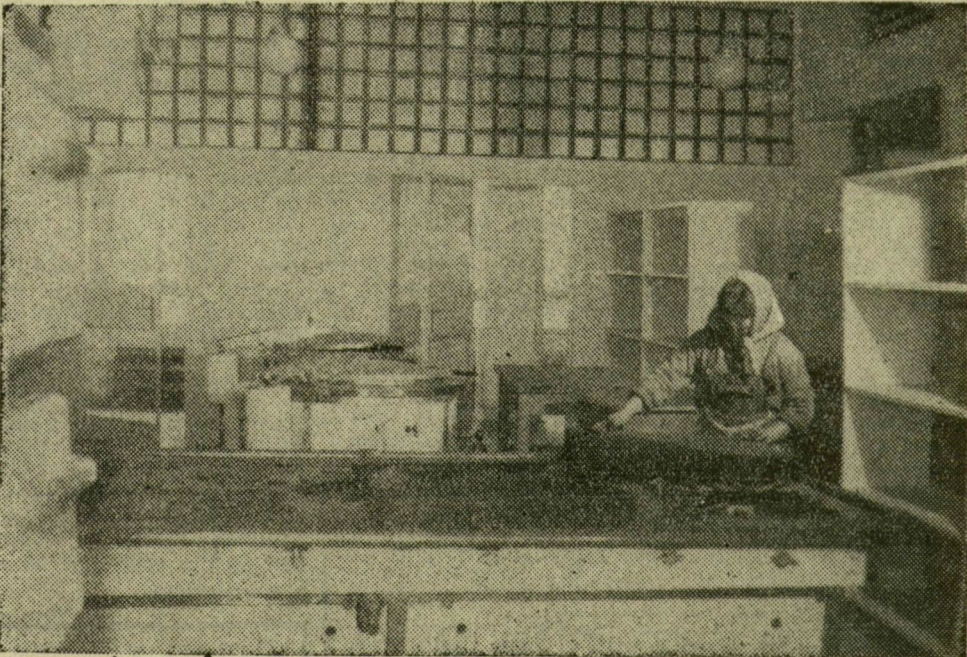
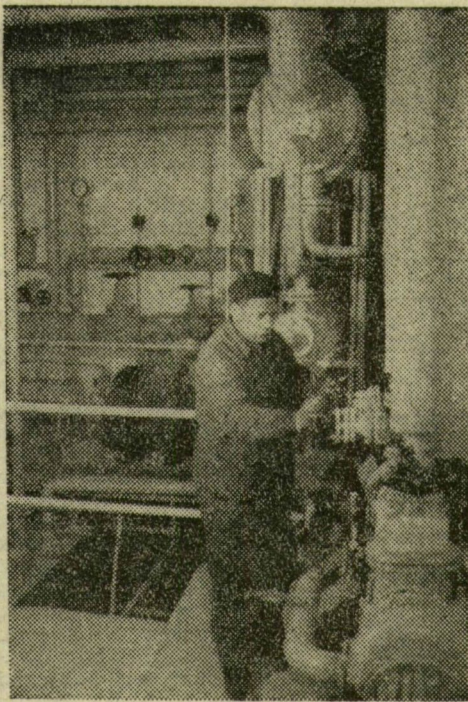
6

Végső soron tehát nyereségrészesedésünk jelenlegi formája megfelel-e a hivatásának, ösztönzően hat-e a vállalatok termelékenységének és termelésének emelkedésére?

A leggyakoribb vélemény, hogy nem tükrözi azt, amit segítségével el kellene érni. Nem, mert ennek elsődleges követelménye volna, hogy évközben állandóan tájékozódjanak a vállalatok dolgozói a nyereségrészesedés alakulásáról. Ezt azonban lehetetlennek teszik, az év végi revíziók, melyek módosítják a kimutatott vállalati eredményt és hosszú a kifizetés és a teljesítés közti idő.

A jelenlegi rendszer — hogy az előző év bázisa szerepel a következő év követelményeként — pedig magában hordja, belőle következnek, hogy a nyereségrészesedés évről évre csökken. Ez pedig népgazdasági szempontból is káros. Előfordul, hogy egy-egy vállalat előre gondolva arra, hogy a következő évben is fizethessen, tartalékol.

Mégis, mi volna a megoldás? Mert az viszont elvitathatatlan — s az első 3 év tapasztalata is igazolja —, hogy maga az alapötlet jó. Pontosán meghatározni, s megállapítani roppant nehéz és összetett feladat. Lényegében: talán helyes volna hosszab időre — mondjuk a tervidőszakokhoz igazodva öt évenként — előre megállapítani az alaprentabilitást, akár százalékban, akár egy összegben, figyelembe véve, az új beruházásokat, új cikkek stb. is. Ezzel lehetővé válna arra, hogy év közben tájékozottassák a dolgozókat, hogy ne „tartalékosan” gazdálkodjanak az üzemek vezetői, s ne kelljen árspekulációval biztosítani a nyereséget.

Cipőgyári riport a prémiumról, mely csak akkor jó, ha ösztönöz

Prémium! Bűvös szó ez, oly sokat mond, meg keveset is egyszerre. Mindig jól jön, de azért számítani rá mégsem igen szabad. Hátha valami történik, s „ugrik” a forint? Nem adják ingyen, feladatot tűznek ki érte és feltételekhez kötik kifizetését. Azokhoz a feladatokhoz és azokhoz a feltételekhez, melyek teljesítése az egész üzem eredményes munkáját szolgálja. A Minőségipőgyár szegedi gyáregységében sincs ez másképp. Az igazgató és a vezető-könyvelő a központtól kapja meg a prémiumfeladatot, a többi műszaki dolgozó számára ezek alapján helyben határozzák meg.

Kivétel, ami a szabályt erősíti

Vastag dosszié őrizi a másodpéldányokat. Az igazgató aláírásán kívül azé is rajtuk van, akire személy szerint érvényes. Nyugtaként, hogy átvette, tud róla. A szabályt csupán egy kivétel hangsúlyozza: Kiss Sámuel előkalkulátor néhány soros fenntartással él a kiírás ellen.

Még eddig nem kérdezték meg tőlem, hogy mit is jelent pontosan a megjegyzésem — mondja, miután az újságíró felidezi benne az adatokat. — A feladatokkal egyetérték: valóban szükség van például az anyagköltség csökkentésére, a nagyobb hulladékbőrök felhasználására. Ez szerintem sikerül is. Ehhez a feladathoz azonban azt a feltételt szabták, hogy az anyagfelhasználási normákat úgy kell megadnom, hogy elfekvő raktári készlet ne keletkezzen.

Látszatra úgy érzem ez is helyénvaló? Csakhogy minimális eltérés nélkül lehetetlen az anyagnormákat kiszámítani. Tudomásem szerint más cipőgyárakban 1—2 százalékos túrést engedélyeznek. S egy másik érv igazam mellett: ha a normát szűken adom meg, újra vételezni kell, mert kevés az anyag, ha pontosan, de a szabász ügyes és tud takarékoskodni, felesleges készlet

keletkezik. Ez jó az üzemnek, de a jelek szerint nem rossz. Hogy ebben mi a ráció?

„A termelékenységről nincs adat”

— Nem is beszélve arról folytatja —, hogy az anyag minősége állandóan változik, pedig a minőségtől is függ, mennyi bőrre van szükség egy-egy cipőhöz. Tehát azt szeretném, ha prémiumfeltételem úgy korrigálnák, hogy minimális anyagkiesztet-különbséget lehetővé tenne azért a szoros anyaggazdálkodás mellett is.

A bőrök minőségére terelődik ekkor csakhamar a szó, amikor Berencz Ferenc, a szabászat művezetője vall a prémiumról.

— Az idén eddig csupán 7 állásóra fordult elő nálunk, ez megfelel annak a feladatnak, hogy 10 százalékkal csökkentseni kell számukat. Az első negyedéves termelékenységről még nincs pontos adat, a szállítási határidőket nem volt semmi baj. Prémiumfeltétel az anyagtakarékoskosságra is.

Olvassa és úgy magyarázza

A cipőalkészítő műhely főművezetője Balogh László. Mit tud a prémiumszerzés lehetőségeiről? Térül, fordul, s már hozza is a papírlapot. Csakhogy ez valamilyen másféle prémiumfeladatot tartalmaz, csak a minőségről szól. Olvassa és úgy magyarázza:

— Látja, nagyon fontos például az első- és másodosztályú áruk részarány az egész termelésből. Azután az export-biztonsági tartalék betartása, a javítható cipők kijavítása 5 napon belül, s a megengedett leminősítések számának csökkentése.

Ami mond, kétségtelenül a jó munka záloga, utóbbiak egyeznek is a dossziében talált névreszó kiírás kifizetési feltételeivel. És a prémiumfeladatok? Azokról is tud. — Igen, a bel- és külföldi áruk pontos szállítása, minden hónap 24-ig. A termelés-

kenység fokozása, és az állásidő csökkentése. A múlt évnegyedben nem volt gépállás, de ha egyszer eltörik valamelyik gép, és nincs tartaléka, kikerülhetetlen. Viszont két baleset miatt az esedékes prémiumnak csak a felét kaptam meg.

Két feladat s két feltétel

A prémiumfeladatok és feltételek egész évre szólnak, de abban a negyedévben, amikor teljesítik őket, a kiírt összeg egynegyedének 75 százalékát odaadják. Ha azután éves szinten is maradéktalan a teljesítés, kiki megkapja a visszatartott összeget. Ez a kifizetés módszere. De mi a kiírás? Bevezetőben már említettük, hogy lényegében a gyár vezetőinek prémiumfeladataira épül a beosztott műszakiaké. Ami helyes is, mert így az egész üzem termelésének fejlődését szolgálja.

Nem egészen megnyugtató azonban, hogy a kiírás után részben a dossziéba, részben a fiókba, egyszerűen fedésbe merülnek, s többé egy feladat nem úgy jelentkezik, mint a prémium függvénye, hanem mint a napi termelés, hol előtérbe, hol háttérbe szoruló mellékes veledője. Ilymódon a prémium anyagi ösztönző hatása nem tud érvényesülni.

Rendszerint két feladat és két feltétel teljesítése alapján fizetnek ki a prémium, nem olyan bonyolult dolog ez, amit ne lehetne fejben tartani akár egy esztendőn át. Az bonyolította inkább a helyzetet, hogy munká közben nem bírják figyelemmel kísérni a termelés olyan fontos tényezőit, mint például a termelékenység, nem lehet kellőképpen irányítani az anyagkihozatal, a minőség alakulását.

Az emberek nem a prémiumért dolgoznak, sokszor még csak nem is a fizetésért. De ez nem jelenti azt, hogy nincs rá szükségük. Ha már van prémium, olyan körülményeket kell teremteni, hogy mindenki tudja, mit kell tennie érte.

Fehér Kálmán

Végre felépült

A munkaviszonnával összefüggő és bérjellegű juttatások között igen számottevő az üzemi étkeztetés. A Szegedi Konzervgyárban a korszerűbb munkafeltételek már évek óta megkövetelik a munkás szociális ellátás javítását, a munkahelyen való étkeztetés jobb feltételeinek biztosítását. Néhány napja már arról beszélhetnek az üzem dolgozói, hogy végre felépült az új szociális épület, amelyben az öltözők, fürdők mellett helyet kapott a konyha, az étterem is. A közel 8 millió forint beruházásból épült létesítmény kívülről még kiáltja, hogy nincs teljesen készen, de belülről már a konzervgyáriaké a szó. A műszaki átadás megtörtént, az észlelt kisebb hibák kijavításán dolgoznak az építők, az üzem konyhájában és a gépházban pedig műszaki próbát tartanak.

Felső képképen a kazánház új gépei, alsó képképen a konyha berendezése látható.